

A Hatokról

Emlékezetes olvasmányok? Emlékezetes... Lassan a jövő is emlék csupán. Arcal a múlt felé hátrálunk előre a jövőbe, legalábbis az elmésebb elmék, mert csak a múltból tudunk következtetni az eljövendőre. Nekem például Ady, Balassi, Berzsenyi vagy Vajda éppúgy emlékezetes XXI. századi kortársam, mint a maiak. Hirtelenjében két olyan kiváló tanárember is eszembe jut a félmúltból, akik óvakodnak a kortárs művek megítélésétől, mondván: jó, jó, de pár évtizedig várjunk még a véleménnyel...

Csak az elmúlt fél században (a régiket most ne bántasuk) hány tucat, az irodalomkritika által is zseniálisnak vagy legkevesebb „korszakalkotónak”, „korszerűnek” (egyéb hablatyok) kikiáltott íróember művét sodorta el az új és újabb divathullám! Sokszor bizony vakok vagyunk, de esetükben (egyelőre) könnyűnek találtattak ezek a művek.

Megpróbálok jókedvűen válaszolni a felelős szerkesztő úr, a szerkesztőség kérdésére akkor is, ha sajnos eleve kirekesztő e hat mű kiemelése a jelentősnek vagy jónak tartott alkotások közül, mert legalább további tucat író remeke méltó volna rá csak mai véleményem alapján. S holnap mit gondolok majd? Az olvasó is változik, netán érik, olykor bölcsebb lesz, netán: ostobább.

Az irodalmi pályára versekkel „léptem”, időközben írtam pár más ezt-azt, de máig a költemények világát tartom a valódi varázsnak az irodalom műnemén belül. Ennek ellenére (miféle rontó varázslat játszott velem?) a hat mű, a Hatok önkényes kijelölésekor ezúttal nem akadt fönn a hálón egyetlen verseskönyv sem. Magyarázatát nem adhatom.

Alkalmi ítésként a Hatok között vannak ismerőseim, barátaim. Mentségem: nem az aktuális kánont böngésztem, hanem *a hozzám eljutott műveket olvastam* – és csapnivaló írókkal ismerkedem ugyan, de (valaminő szerencsétlen véletlen folytán) nem barátkozom. Műválasztó döntésem elkerülte (fájdalom!) a „potens kurátorok” olykor kéretlenül rám tukmált írásait is.

SZIKRA JÁNOS (1954) Pátkán élő költő. Összegyűjtött versei *Közép-európai nyár* címmel jelentek meg 2012-ben.

Régebbi évtizedekben a „vidéki Magyarország” íróitól várták az irodalom vérfrissítését a belterjesnek mondott fővárosiak ellensúlyozására. Nem tudom, hogy van ez, mindenesetre Budapesten csinál karriert a dilettánsok java része. (A valódiakat hagyjuk ki ebből!) Az általam választott Hatok egyike Felső-Bácskából indulva fiatalon Nógrádban vert tanyát; másikat Komárom-Esztergom megyei, s vállaltan a tatabányai Bánhida a szűkebb pátriája; a harmadikat Szatmárból a Kisalföldön át már középkorú felnőttként röpítette a sors a fővárosba; a negyedik Budán volt gyermek, de Gömörben nyílt ki szíve és szeme a világra; ötödikük Zalából indult a pesti egyetemi katedra felé; a hatodik Székelykeresztúr polgára. Semmiféle következtetésre nem jogosítanak ezek az életrajzi tények, mégis le kellett írnom nyomtatékkal.

Ime, a Hatok! (Minden mű „indoklásánál” fölteszem Madách Imre luciferi kérdését: „...mi tessék rajta?”)

Cegléd József Kázmér: *Kívül a birtokon*

Novellák

A bölcsesség útján járó örök humanista minden teremtmény iránt érzett egyetemes részvéte bujkál a sorok mögött. *Mi tessék rajta?*

...hogy a XX. századi amerikai és európai irodalom ismeretében is egyedi írói világot épít, mintegy azokat átmenetileg a tudat alá szorítva, beépítve írásaiba, sajátosan hazai prózát ír.

...hogy visszafogottan is szenvedélyes krónikása a kisebbségi sorsnak, a szenvedés katartikus ábrázolója.

...hogy átölelhetjük Diderit, a hosszú évekig rideg ágyában vegetáló nagymamát.

...hogy továbbépítője a magyar próza leginkább Szabó Istvánnal rokonítható hagyományának; egyszerre láttat a gyerek és a felnőtt szemével, egyidejűleg múltban és jelenben.

...hogy tökéletes pillanatsfelvételeket készít a „birtoktalan kívül rekedtség” állandónak tűnő lelki és testi nyomoráról.

...hogy szociografikus módon hiteles, nem kimódolt, fiktív baromságokkal „szórakoztat”. Nem akar tetszeni. Fényévekre száguldanak el mellette a csalárd remény alkalmi üstökösei.

...hogy írásai holdudvarában szájbarágás nélkül is érzékelhetően megjelenik az író kora és plasztikusan jelzett társadalma.

...hogy együtt szenvedhetünk gróf Esterházy Jánossal, akit egyszerre két „haza” lökött a halálba a vörös vészország idején.

...hogy évekig hallgat, ha az igénye szerinti mélység felszínét karistolhatja csak ideiglenesen a tolla.

...hogy, szükségét látván, tinta és nyomtatófesték helyett bátran mártogatja az íróeszközt vitriolba is.

...hogy a *Kívül a birtokon* című könyvön kívül is húzza a vállát több remek írás, például kisregénye, az *Örvény*.

...hogy ilyen mondattal zárul egyik elbeszélése: „Kotort egy lábast, a főzőkolbászra vizet öntött, és az egészet a spórra tolta.” (2007, Spangár Könyvek.)

Faludi Ádám: *A rockdíler*

A szerző nem kíméli, és nem sajnáltatja magát. Csak (majdnem) egyszer. De ez nem az. Ekkor inkább sírva fakad. A hős. Aki nem Faludi. De mégis Ádám. *Mi tessék rajta?*

...hogy gyönyörűen ír a szerelemről. A szerelmeskedésről. Hogy szerelmes mer, szerelmes tud lenni. Őszintén. Lélekben is csupaszon. Hogy vállalja sorsa minden percét.

...hogy kipróbálhatja olvasás közben szellemi képességeit az olvasó. *A rockdíler* nehéz olvasmány. De ha szárnyára kap, megtanulsz röpdülni. Mintha magad is a Himalája fölé tudnál emelkedni.

...hogy fogalmad legyen a rockról. Hogy a zene közben elkövetett szürrealista látomások kitágítsák kissé eléggé szűkös, mondhatni: földhöz ragadt képzeletedet.

...hogy beleszeress Felsőszentivánba, Bánhidába, a szavak mámorába, a költői prózába, az érzékiség irányított mámorába. Hogy megérezd végre: jó élni akkor is, ha Sutyek úr nyakon önt egy vödör állott vizelettel.

...hogy ezután ott időzz hosszasan a *Kádár-medencében*, ahová a várakozás helyét kijelölő táblát tenmagad helyezted az orrod elé.

...hogy megtudd: milyen egy regény atmoszférája, milyen az élet légköre s a férfi lelkében megszülető nő aurája.

...hogy így „lazulj” el a mű végén:

– Bekapcsolhatom a tévét?

– Be.

Egy darabig babrált a távkapcsolóval, aztán rám nézett.

– Más nem jön be?

– Nem. Miért, mit szerettél volna? A Dunát?

– Az mi?

– Egy folyó.

(2013, Magyar Napló–Tatabánya Alkotó Művészeiért Közalapítvány.)

Gődény Endre: *Tájéolás a tájban*

Szellemi-lelki révkalauz

Egy életmű kiérlelt, fölényes szellemi esszenciáját őrzöm a lelkemben. (Hozzá tartozik a szerző 1983-ban írt, de csak harminc évvel később nyilvánosságra került *Magyarázkodás helyett: diadal* című könyve is.) *Tájéolás a tájban. Mi tessék rajta?*

...hogy Muszáj-Herkulesként (szerencsére „tettek” helyett) „csak” az írás lett osztályrésze ennek az indíttatása, alkata révén közéleti embernek (bár Herzen szerint „a szó is tett”). Sőt! A gondolat emberének ez az egyetlen, igazán méltó tette.

...hogy hiteles szellemi-lelki révkalauzt mer mellénk adni abban a korban, amelyben a nyomasztó mennyiségű, egymást kioltó információk sodorják el, vagy húzzák a mélybe még a kivételes elméket is. A tisztánlátás igényéről és a láttatás képességéről beszélek.

...hogy José Ortega y Gasset *A tömegek lázadása* című művét egyéni olvasatban tárja elénk úgy, hogy ragaszkodik a szerző eredeti gondolataihoz. Tökéletes objektivitás és Gődény Endrét is tükröző bátor személyesség a sorok mögött.

...hogy az esszé múlt- és jelenkori rangos mezőnyében is új, kiváló szerzőt avathat személyében az irodalom.

...hogy lefegyverző történelmi ismerettel igazít el a múltban, ezáltal tehát a jövőben, s ha a szenvedélyes igazságkeresésről van szó, nem gaszulál senkinek. (Amúgy sem. Szuverén.)

...hogy, ha csupán *A lélek tartós püünkösdje, avagy a létezés lelki kvarkjai* című írását emeljük ki „mintadarabként”, végtelenül egyszerű mondat kíséretében eképpen merhetjük ajánlani: így kell írni.

...hogy olyan tanárunk akadt, akit valóságra nyitott szemmel is követhetünk, nem csak bizalmi vakságban. S ami becslendő kincs minden korban: nagyon tud hallgatni is.

...hogy (ha már föllapozza a szellemi izgalomra vágyó ember a tartalomjegyzéket) választ kaphasson a Függelékben eme véresen komoly kérdésre: Mi a kerekés nádfedelű cege? A dolgok egyik nyitja ez, tehát megismétlem: Mi a kerekés nádfedelű cege? (Budapest, 2012, Hét Krajcár Kiadó.)

Léka Géza: *Hegyvidéki beszéd*

Műve a lélek belső útjának története; tanulsága (mint kinek hasznos, kinek haszontalan közhely) a hazaérkezés időtlen parancsa. De hát mindez csak dadogás. Mégsem. És mégis. *Mi tessék rajta?*

...hogy az önéletrajzi regényként is értelmezhető prózafüzérben szinte a semmiből támad föl a hős, mert (születése óta) nemegyszer a fizikai és az erkölcsi halál pereméről kell fölkapaszkodnia, önmagát (egyre inkább pusztán a képzeletére bízott akarat erejével) fölemelve.

...hogy vérbeli prózát talán csak a költői vénával megáldottak tudnak írni, s közülük is csak azok, akik túlélik a sokszor nem is oly hétköznapi golgotákat.

...hogy minden szomorúsága ellenére is önfeledten tudok nevetni a *Hegyvidéki beszéd* nevezetű ciklus elbeszélései többségén.

...hogy az *Áramszünet* írásai az én fiatalságomat is fölidézik más helyszínen, más milióban, s nagy szerencsémén múltott csupán, hogy nem nekem kellett a városon végigcipelni a szinte mozdíthatatlan (lelki) súlyú energiamérleget...

...hogy túlzó jelzőket mellőzve is a „Quo vadis, hungare?” (nevezzük úti eszszének?) az eddigi művek egyik magaslati pontja, s véletlenül sem az Andok-közeli helyszín miatt... Poggyászában egy rossz nöstény oldalán (jó magyar utazóelődök módján) magával viszi amerikai útjára a múltját, s nem csecsebecsékkel gazdagítja a pakkot hazatértekor.

...hogy lényeges, frappáns interjú-vallomás zárja a kötetet. Ebből idézek: „...nagy dolgot csak nagy erőfeszítés árán lehet létrehozni. Ezt nem lehet megspórolni, mert ha ez hiányzik, nincs miről beszélni. Ahhoz, hogy a súlyt mindenki elismerésére a fejem fölé tudjam emelni, ahhoz a súlynak ott kell lennie a lábamnál. [...] ha ez az élet s benne az irodalom nem kíváncsi az erkölcsi erőfeszítésekre, csak arra, amit látunk, hallunk nap mint nap, azért nem érdemes fölemelni a tollat. Meg lehet persze próbálni, de azt a produktumot az első huzat kisöpri az időből. Erkölcsi erőfeszítés nélkül semmit nem lehet és nem is érdemes csinálni.” (Miskolc, 2005, Felsőmagyarország Kiadó.)

N. Pál József: *Magyar sport – magyar sors*

Esszék a magyar sport történetéből

A szerző egyik, a 2012-es olimpia előtt a *Hitel* folyóiratban megjelent esszéjében latolgatta a hazai sportolók esélyeit. Elemzését (mi másra?) a múlt ismeretére alapozta. Látleletére épülő „jóslatai” hajszálpontosan beteljesültek. Nagyon ért hivatásához. *Mi tessék rajta?*

...hogy szíve van. Hogy történész tudata és (például) sportrajongása hatalmas távlatokat tud összekapcsolni.

...hogy félelmetes memóriáját csak eszközként használja, briliáns munka-eszközként.

...hogy első reprezentatív szerzőként együtt látja és láttatja a magyar sportot a magyar sorssal. Hogy meglátta, meglátja az elválaszthatatlan összefüggést a hazai sors és a magyar sportoló erkölcsi minősége és teljesítménye között.

...hogy kikezdzhetetlen példaképeket mer írásaiban fölemelni; néhány név: Puskás Ferenc, Varga Zoltán, Papp László, Balczó András, Széchy Tamás, Csík Ferenc, Kozma István.

...hogy gyorsabban dobog a szívem egy-egy telitalálatát olvasván, akárha Szepesi György hajdani rádiós közvetítéseikor.

...hogy átélhetem még a veszteségek sorolása és a hitvány sporthiénák említésekor is a múltban sokszor szégyenelni kényszerült magyarságomat.

...hogy látom a sokáig eltitkolt, elhazudott összefüggéseket és a doppinggladiátorok kidurrant disznóhólyagjait. Hogy félre tudjam lökni a prolikábítók sajtómáskonyát...

...hogy újra átélhetem pár kiválóság engem is bátorító sikerét. Azokét, akik értem is futottak...

...hogy szomorúan beláthatom: e könyv tanulságainak követése nélkül biztosan nem lesznek új Balczó Andrások. Sem. (Budapest, 2009, Kortárs Kiadó.)

Zsidó Ferenc: *Laska Lajos*

Rövidprózák

A hőst, Laska Lajost fapofával kell olvasni. Laska Lajos „laskaságait” röhögve kell olvasni. Laska Lajost olvasni kell, mert 2012 óta Laska Lajos nélkül kietlen a világ. *Mi tessék rajta?*

...hogy Laska Lajosok vagyunk, te is, én is, olvasó. Illik hát, hogy az ember sok álságos társa között legalább önmagának tessék.

...hogy megszületett személyében az, aki mindig is bennünk élt. S egy író fölfedezte. Mindegy, hogy vannak-e elődei. Mert hiszen minden műnek vannak forrásai. De nem érdekel, mert olvasása közben összes (esetleges) őst feledteti. Átadom magam Laskának. Kevés írót lehet e szavakkal dicsérni.

...hogy Laskában nincs semmi rendkívüli – éppen ebben él rendkívülisége. Színe a szürke, a szívárvány száz szürkéje. Laska jókedvre derít, mert el tudom általa fogadni saját, sokáig mélyen titkolt laskaságomat. Legálisan lehetek végre Lajos!

...hogy nincs poén a laskaságok végén. Nem a blödlük világáról beszélek. Egyszerűen nincs poén, mert az élet nem a poének kedvéért kezdődik és ér véget. Egyszerűen léteznek, mint Laska Lajos.

...hogy ama ritka szerzők egyikét olvasom, akik röviden is tudnak írni. Akik a hallgatás kéznyújtásnyi közelében is mernek írni. Akik el tudják harapni a szót.

...hogy Laska Lajos mindannyiunkhoz hasonlóan talán a védettséget vágyja megteremteni maga körül és magában, de hát a nagyvilág s a mikrokörnyezet a védtelenség (védhetetlenség?) törvényei szerint hajlamosak vegetálni. Ha van ilyen, ez a hősünk által talán észre sem vett, mindenesetre különösebb megrázókódítás nélkül átélt léttragédiája.

...hogy idézhetem L. L. pályázati folyamodványát: „Azzal a kéréssel fordulok Önökhöz, hogy folyósítsanak nekem 1 000 000 (írva: egymillió) forintot – részletes költségvetés mellékelve –, melyet arra fordítanék, hogy a pályázat művészetét kitanulmányozzam. Kedvező elbírálás esetén a kért pénzüsszeg felhasználásával tehetséges, rafinált pályázóvá fejleszteném magam. Merem remélni, hogy kérésem jelentőségét, jövőbeni szakmai hasznát belátják, és kezdeményezésemet támogatják.” (Csíkszereda, 2012, Pro-Print Könyvkiadó.)